

Rekkem-Ferrain: Rekkem-Ferrain: van grenspost tot landmark du poste frontière au site transfrontière

Hans Maertens

Elke dag rijden duizenden weggebruikers langs de vroegere grenspost Rekkem-Ferrain op de E17/A22. De site van 15 hectare ligt er al heel lang verloederd bij, maar na jaren van studeren en plannen komt er nu schot in de zaak. In februari 2014 werd gestart met de sloop van de oude douanegebouwen. Met de afbraak verdwijnt een stukje geschiedenis, maar de geplande herinrichting van de site wordt enthousiast onthaald.

Lange geschiedenis

De douanepost langs de toenmalige E3 ging open in 1972. Vanaf dan voerden de douanediensdiensten er dagelijks vaste controles uit. Midden de jaren tachtig noteerden ze er zo'n 2.000 overtredingen per jaar, vooral van particulieren. Het was immers onbegonnen werk om al het vrachtverkeer te controleren. Door het Verdrag van Schengen werden in 1993 de nationale grenzen van de EU-landen opengesteld voor het vrije verkeer van goederen en personen. Daarmee verloor de grenspost op de E17-A22 zijn functie. Intussen staan de gebouwen al meer dan twintig jaar leeg.

De plek is al jaren het voorwerp van grootse ideeën en plannen. Ooit was er een plan om er een groot talentencentrum te bouwen en landschapsarchitect Paul Deroose werd in 1995 al bekroond voor zijn ideeën over de herinrichting van de grensovergang.

Pas in 2011 kwam er schot in de zaak: toen besliste de federale overheid om de grond en de

236

kroniek

Chaque jour, des milliers d'usagers passent par cet ancien poste frontière Rekkem-Ferrain sur l'E17/A22. Ce site de 15 hectares est depuis longtemps à l'abandon. Après des années d'études de réaménagement, la situation change. Les travaux de démolition des anciens bâtiments douaniers ont commencé en février 2014. C'est ainsi un pan d'histoire qui s'écroule, mais le réaménagement futur du site est accueilli avec enthousiasme.

Une longue histoire

Le poste de douane sur l'autoroute alors dénommée E3 a été ouvert en 1972. Les services douaniers y opéraient des contrôles tous les jours. Au milieu des années 80, ils y relevaient environ 2000 infractions par an, surtout de la part de particuliers. Il était en tout cas presque impossible de contrôler tous les poids lourds. L'entrée en vigueur de la Convention de Schengen en 1993 a ouvert les frontières nationales des pays de l'Union européenne signataires à la libre circulation des biens et des personnes. Le poste frontalier établi sur l'E17-A22 a ainsi perdu sa fonction. Les bâtiments sont ensuite restés vides pendant vingt ans.

Depuis des années, la transformation de ce site est l'objet d'idées et de plans ambitieux. Il a été notamment question d'y construire un grand centre de langues. Les idées de réaménagement de l'architecte-paysagiste Paul Deroose ont aussi reçu un prix dès 1995.

La situation n'a changé qu'en 2011, lorsque les autorités fédérales ont décidé de transférer le terrain et les bâtiments de la

chronique

douanegebouwen over te hevelen naar het Vlaamse Gewest waardoor ze nu volledig in Vlaamse handen zijn. De overdracht was de ideale gelegenheid om lange termijn beslissingen te nemen over de toekomst van het terrein. Zou de plek hoogstens wat opgeknapt worden? Of zou de site heropgewaardeerd worden met een grondige, doordachte herinrichting? Hilde Crevits, Vlaams minister van mobiliteit en openbare werken, koos resoluut voor de laatste optie. Voka - Kamer van Koophandel West-Vlaanderen nam mee het voortouw in de zoektocht naar een nieuwe bestemming. Er zijn de voorbije twintig jaar immers al genoeg studies en ontwerpen gemaakt. Eenmaal min of meer duidelijk is welke bestemming men zal geven aan de site, komt er zeker overleg met de Fransen. Nu al zijn er informele contacten. Ook de Eurometropool Lille-Kortrijk-Tournai heeft al aangekondigd dat ze de Franse en Waalse belanghebbenden zal informeren en bij het project betrekken. Voka van zijn kant heeft hierover contact opgenomen met de Franse Chambre de Commerce et de l'Industrie.

237 Vandaag worden er door een studie bureau plannen gemaakt over de functies van dergelijke

kroniek

douane à la Région flamande, de sorte que l'ensemble du site s'est retrouvé flamand à part entière. C'était là l'occasion idéale pour prendre des décisions à long terme sur l'avenir du site. Devait-on procéder à une légère réhabilitation ? Ou convenait-il, au contraire, de valoriser le site en le réaménageant de manière complète et réfléchie ? Hilde Crevits, ministre flamande de la Mobilité et des Travaux publics a retenu la seconde solution. VOKA Flandre-Occidentale (Réseau flamand des entreprises et des chambres de commerce de Flandre-Occidentale) a pris l'initiative de rechercher une nouvelle vocation au site. Il y avait eu suffisamment d'études et de projets au cours des vingt années précédentes. Une fois la destination du site plus ou moins déterminée, la concertation avec les francophones apparaissait indispensable. Il existe déjà des contacts informels. L'Eurométropole Lille-Kortrijk-Tournai a annoncé pour sa part qu'elle informerait les parties concernées française et wallonne et les associerait au projet. De son côté, VOKA a pris contact avec les chambres de commerce et d'industrie françaises.

Aujourd'hui, un bureau d'études travaille sur les fonctions du site, leur contenu et l'aménagement paysager. Certaines fonctions vont de

Thierry Verbeke, "P.E.Z.", Paradise Economic Zone, op de grenspost in Rekkem-Ferrain / sur la ligne frontière de Rekkem-Ferrain, 2014.

site, de invulling ervan en de landschappelijke inrichting. Er zijn een aantal verplichte functies: parkeerplaatsen, kantoren voor politie en douane. Daarnaast zal er ruimte zijn voor kantoren, hotel en restaurantfuncties. Hiervoor zal de overheid een publieke private samenwerking aangaan. Ze zal de gronden een bestemming geven en tegen een vergoeding 50 jaar ter beschikking stellen van een privépartner. Die zal er dan een gebouw op kunnen plaatsen en voor de uitbating zorgen, conform het lastenboek dat door de administratie is opgesteld. Voor de verschillende percelen zullen er hopelijk meerdere partners opdagen zodat het beste project de uitbating kan krijgen.

Zoektocht naar nieuwe bestemming

“Op dit moment is de grenspost een grote parking met vervallen douanepaviljoenen. Nochtans biedt de site heel wat mogelijkheden en kan ze zich ontwikkelen als een landmark van de Eurometropool”, stelt Voka West-Vlaanderen, dat vragende partij is naar een nieuwe bestemming. De organisatie wil dan ook verder gaan dan het louter verfraaien van de huidige site, en zich niet beperken tot een administratief douanekantoor en een parking.

Tijdens gedachtewisselingen en brainstorm met vooraanstaande architecten, ontwerpers en studie bureaus, kwam Voka West-Vlaanderen, rekening houdend met wat mag en wat niet mag (geen extra verkeer genereren, truckparking voor 80 vrachtwagens aan elke kant,...), tot deze aanbevelingen:

Rekkem-Ferrain mag niet langer symbool staan voor de scheiding tussen Frankrijk en België. Integendeel, het moet een symbool zijn van eenheid en een uiting van grensoverschrijdende samenwerking. De site kan hét symbool worden van de Eurometropool Lille-Kortrijk-Tournai en wordt op die manier een soort “drieregionspunt”.

Nu is de vroegere grenspost letterlijk een grens tussen Frankrijk en België. Met de vernieuwde site streven

238

kroniek

soi : parkings, locaux pour la police et la douane. Il y aura également des fonctions d'activités tertiaires, d'hôtellerie et de restauration pour lesquelles un partenariat public-privé est prévu. Les terrains seront loués pendant 50 ans au secteur privé qui y établira un bâtiment et en assurera l'exploitation, conformément au cahier des charges de l'administration. Chaque lot devrait attirer plusieurs candidats, de sorte que le meilleur projet puisse être retenu pour son exploitation.

Une nouvelle vocation

« Actuellement, le poste frontière est un vaste parking avec un pavillon douanier délabré. Le site offre pourtant de nombreuses possibilités et peut devenir un point de repère pour l'Eurométropole », indique VOKA Flandre-Occidentale, impliqué dans la recherche d'une réaffectation du site. Cet organisme ouest-flamand veut aller au-delà d'une simple rénovation et ne peut se contenter d'un bâtiment administratif de la douane et d'un parking.

Lors des échanges de vues et des séances de réflexion avec d'éminents architectes, promoteurs et bureaux d'études, VOKA a tenu compte de ce qui était réalisable ou impossible (pas de trafic supplémentaire, aire de stationnement pour 80 poids lourds de chaque côté de l'autoroute, etc.) et a formulé les recommandations suivantes :

Rekkem-Ferrain ne doit plus être le symbole de la séparation entre la France et la Belgique, mais celui de l'unité et de la collaboration transfrontalière. Le site peut devenir le symbole de l'Eurométropole Lille-Kortrijk-Tournai et une sorte de « point de rencontre trirégional ».

Actuellement, l'ancien poste de douane constitue littéralement une frontière entre la France et la Belgique. En créant le nouveau site, nous nous efforçons d'obtenir un effet de pont : un pont reliant les deux pays. Pour que cet objectif soit atteint, l'architecture du site doit contribuer à créer une zone transitoire naturelle.

Il est essentiel de faire de l'ancien poste frontière un véritable « carrefour », afin de pouvoir non seulement traverser le site, mais aussi y tourner et prendre une autre direction. Il va sans

chronique

we naar een brug-effect; een brug die beide landen verbindt. Om die doelstelling te bereiken, moet de architectuur van de site helpen om een natuurlijke overgangsfase te creëren.

Het is belangrijk een heus “kruispunt” te maken van de vroegere grenspost, zodat je niet alleen over de site kan rijden, maar er ook kan draaien om de andere richting weer op te rijden. Dat zal uiteraard uitgebreide infrastructuurwerken vergen.

Het moet de uitgelezen plek worden om de sterke kanten van zowel België als Frankrijk uit te spelen. Een infobalie over beide landen kan passanten informeren over de toeristische, economische, technologische, gastronomische, culturele, ... troeven van beide landen.

Maar tegelijkertijd moet de site méér zijn dan een ‘infobalie’. Ze moet polyvalent zijn. Deze functies kunnen er gecombineerd worden:

- *Eat*: hier mag geen banaal wegrestaurant komen, maar één van de beste gastronomische gelegenheden in Europa. Het restaurant kan de troeven van zowel België als Frankrijk op culinair gebied uitspelen en verenigen.
- *Meet*: er is nood aan faciliteiten om elkaar te ontmoeten, zowel in kleine als in grotere groepen.
- *Sleep*: gezien het tekort aan hotelkamers op lange termijn in de regio, kan ook een hotel passend zijn op deze site.

Vorm volgt functie: de functies die op de site gecreëerd worden, gaan voor op het design. Het ontwerp van de gebouwen moet voortvloeiën uit de basisfuncties.

Mooie kans voor Frans-Belgische regio

Sinds verschillende jaren is de Frans-Belgische regio met 1,9 miljoen inwoners in en rond Kortrijk, Rijsel en Doornik op zoek naar een Europese toekomst, in de hoop een attractieve en dynamische internationale metropool te kunnen worden.

239 Vandaag de dag mist de metropool

dire que des travaux d’infrastructure importants seront nécessaires.

Le site doit se faire la vitrine des points forts de la Belgique et de la France. Un bureau d’information permettra aux voyageurs de se renseigner sur les atouts touristiques, économiques, technologiques, gastronomiques, culturels ou autres, des deux pays.

Dans le même temps, le site ne peut se réduire au simple rôle de « guichet d’information ». Il doit être polyvalent. Les fonctions suivantes peuvent se combiner :

- *Restauration* : Il ne doit pas s’agir d’une banale restauration autoroutière, mais de l’un des meilleurs établissements gastronomiques d’Europe. Ce restaurant pourra allier les atouts culinaires de la Belgique et de la France.
- *Rencontre* : Il faut un lieu d’échange et de rencontre pour des groupes de toutes tailles.
- *Repos* : La capacité hôtelière devenant insuffisante à long terme, un hôtel serait le bienvenu sur le site.

La forme suit la fonction : les fonctions créées sur le site priment sur le design. La conception des bâtiments doit découler des fonctions de base.

Une chance pour la région franco-belge

Depuis quelques années, cette région franco-belge de Courtaî, Lille, Tournai et de leurs environs, qui compte à peu près deux millions d’habitants, se cherche un avenir européen en espérant devenir une métropole internationale dynamique. À ce jour, la métropole manque cependant de lieux adaptés où citoyens et entreprises peuvent se rencontrer, apprendre à se connaître, construire quelque chose ensemble et se rendre compte qu’ils font partie de la même communauté frontalière.

Une fois réaménagé, l’ancien poste frontière de Rekkem pourrait devenir l’un de ces lieux. Sa position stratégique au cœur de la région frontalière en fait un atout précieux pour mettre en œuvre la coopération économique, culturelle ou autre et surtout rendre plus visible

echter geschikte plaatsen waar burgers en ondernemers kunnen samenkomen, elkaar leren kennen, samen iets kunnen opbouwen en zich bewust worden van het feit dat zij deel uitmaken van een grensgemeenschap.

De vroegere grenspost te Rekkem zou na het herinrichten ervan zo'n unieke plaats kunnen worden. De strategische ligging in het hart van de grensregio's is uiteraard een schitterende troef om meer institutionele, economische, culturele en andere samenwerkingsvormen tot stand te brengen... en vooral om de eurometropool in beweging zichtbaar te maken voor de bewoners én de bezoekers van de streek. Rekkem-Ferrain moet een plaats worden die nieuwe mogelijkheden biedt; een unieke plaats voor de bewoners, ondernemers en bezoekers van de regio.

Voor Voka West-Vlaanderen is het belangrijk dat de nieuwe invulling van de site zichtbaar is voor de burger, een economisch toegevoegde waarde creëert, een grensoverschrijdend imago heeft en duurzaam en esthetisch is.

Minister Crevits hield rekening met de suggesties van Voka en integreerde die in haar plannen voor de site. Ze wil er verschillende functies combineren:

- een centrum voor bedrijvigheid met een kantoor- en vergaderruimte voor verenigingen, institutionele of economische organisaties,...
- een trempunt voor de Eurometropool, met een infobalie, een onthaal- en tentoonstellingsruimte, een hotel, een restaurant,...
- een truckparking met 90 plekken aan elke kant van de snelweg, met een beperkte restauratiedienst en sanitaire voorzieningen
- een controlezone waarover de komende jaren verder overlegd wordt met de Belgische en Franse douane- en politiediensten

Op die manier zal de grenspost de wil tonen van verschillende regio's om grensoverschrijdend met elkaar samen te werken. Om daaraan een uiting te

240

l'action et l'évolution de l'Eurométropole aux yeux de la population locale et de passage. Rekkem-Ferrain doit devenir un site susceptible d'offrir ces nouvelles perspectives, un lieu unique pour les habitants, les entreprises et les visiteurs de la région.

Voka Flandre-Occidentale estime que la nouvelle vocation du site doit :

- être visible pour les citoyens,
- créer une valeur ajoutée,
- refléter une image transfrontalière et
- avoir un caractère durable et esthétique.

Hilde Crevits a tenu compte des suggestions de Voka et intégré ces exigences dans le cahier des charges du site. Elle souhaite conjuguer plusieurs fonctions :

- un centre d'affaires avec bureaux et salles de réunions pour les associations, organisations institutionnelles ou économiques...
- un lieu de rencontre pour l'Eurométropole, avec un guichet d'information, un espace de réception et d'exposition, un restaurant...
- un parking de 90 places pour poids lourds de chaque côté de l'autoroute, avec un service de restauration simple et des installations sanitaires.
- une zone de contrôle devant faire l'objet dans les prochaines années d'une concertation entre les services de police et de douane français et belges.

Le poste frontière doit ainsi montrer la volonté des différentes régions d'assurer une coopération transfrontalière. Cette idée s'est traduite dans le projet de l'artiste français du Nord-Pas-de-Calais Thierry Verbeke (Lille, °1970), qui a investi le site au printemps 2014. Il y a installé trois éléments symboliques : un conteneur, un pointillé marquant la frontière et un grand drapeau étiré franco-belge avec la couleur rouge commune au centre.

Le réaménagement complet de l'ancien poste frontière et des parkings adjacents doit valoriser le site. Il faut espérer que celui-ci apparaîtra dans quelques années comme un lieu de transition naturelle qui ne se remarque presque pas. L'ex-poste de douane sera devenu

geven, werd er in het voorjaar van 2014 een kunstwerk geplaatst van de Noord-Franse kunstenaar Thierry Verbeke (Rijsel, 1970). Zijn werk bestaat uit drie elementen: een container, een stippellijn en een grote vlag waarop de Belgische en de Franse kleuren samenvloeien.

Dankzij die volledige herinrichting van de oude grenspost en de aanpalende parkings wordt de site heropgewaardeerd. Hopelijk fungeert de site over enkele jaren als een plek waar België en Frankrijk heel natuurlijk in elkaar overvloeien, haast zonder dat je het merkt. Zo wordt de oude grenspost een heuse landmark die symbool staat voor culturele eenheid. ■

un vrai site transfrontalier symbolisant l'unité culturelle. ■

(Traduit du néerlandais par Jean-Philippe Riby)